ESTETSKE UTOPIJE

NATRAGU VISKANJU

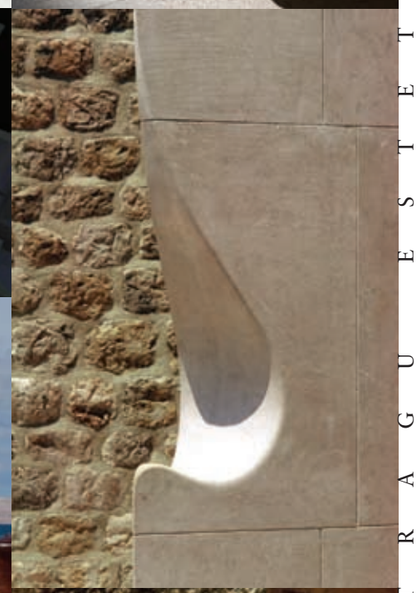

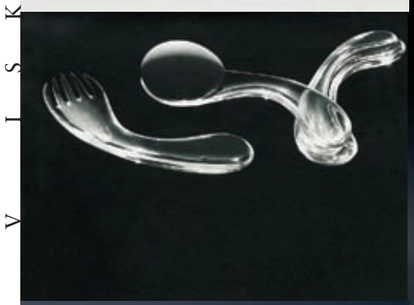

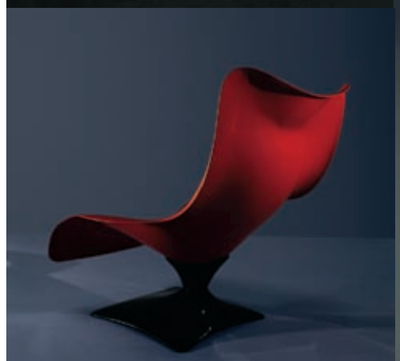

OSKAR KOGOJ

Oblikovalec Oskar Kogoj je legenda slovenskega oblikovanja, večni iskalec, večni popotnik, estet in hedonist. Živi na skrajnem zahodnem robu Slovenije v neposrednem stiku z romanskim svetom. Poklic oblikovalca mu omogoča združevati veselje do ustvarjalnosti in neposredno delovanje v okolju in med ljudmi z oblikovanimi izdelki in industrijsko oblikovanimi izdelki. Tako ga je usmerila šola za oblikovanje v Benetkah, ki je ob koncu šestdesetih let, ko jo je zapuščal, poudarjala predvsem funkcionalne oblikovalske vidike, veliko serijsko produkcijo, vero v nove materiale kot plastične mase, nerjaveče jeklo in pleksi steklo.Toda že njegovi prvi plastični počivalniki, ki jih je zasnoval za goriško lesno industrijo Meblo, so po svojih novih oblikah, razmeroma velikih formatih in izzivalnih predstavitvah sprožili številne odzive. Bili so neserijski in so se prej nagibali k absolutnemu oblikovanju kot oblikovanju za tržišče. Prav paradoksno so se pojavili v socializmu, ki se ni veliko oziral na tržne zakone ali pa prav zato. Industrija si tedaj s tem, kar je ponudil, ni znala pomagati, čeprav bi to lahko bila velika evropska oblikovalska tema. V sedemdesetih se je lotil oblikovanja lesenih otroških igrač. Ob njih je odkril je lepoto in toplino lesa. Hkrati se je začel spraševati o ozadju stvari, predmetov, orodja, o njihovem izvoru, simboliki, ki jo prinašajo iz davnine ... o usodni spojenosti človeka s svojim naravnim in družbenim okoljem. V duhu nove ekološke ozaveščenost je v osemdesetih zorel njegov koncept naravnega oblikovanja — „nature design". Nepravilne oblike, ki jih v lesu izoblikuje narava, je prepesnil v uporabne predmete. Venetski konj, kakor ga je oblikoval po upodobitvah na neolitskih situlah in številne druge živali izhajajo iz istega zanimanja za mitično in kajpak ne morejo biti kaj drugega kot kiparski izdelki pa tudi njegove steklenice, kozarci, kelihi, vaze … so postali unikati.

Oskar Kogoj je torej oblikovalec *sui generis*. V gibanju med kiparstvom in industrijskim oblikovanjem zajema tako iz domače kot tuje mitologije ter sodobnimi praksami, pri čemer je ves čas zatopljen v skrivnostnost življenja in ustvarjalne možnosti, kako izraziti njene brezštevilne pojavne oblike.
—

Zdi se, da nas predmeti Oskarja Kogoja uspevajo osvoboditi ujetosti v ustaljene navade in modo; obljubljajo, da nas bodo spremljali skozi življenje, pomirjajo nas, saj nam dajejo čutiti, da nas bodo preživeli in prenesli zanamcem nekaj tistega kar smo imeli, občudovali in ljubili …

… Je morda Oskar Kogoj ezoteričen avtor? Rekel bi, da ne. Raje recimo, da je oblikovalec iz Mirna na svoj način skrivnosten. Zanj je narava udejanjanje nadnaravnega, skrivnost stvarstva. Njegovo oblikovanje izvira iz bioloških, poltenih čutnih oblik, za katere se zdi, da se za njimi vedno skriva simbol ženske kot življenja, prvobitna boginja, neolitska Venera, mogočna mati, mati narava. Bog in narava sta eno in isto …

Dizajner Oskar Kogoj legenda je slovenskog dizajniranja, vječiti tražitelj, vječiti putnik, estetičar i hedonist. Živi na krajnjem zapadnom rubu Slovenije u izravnom dodiru sa romanskim svijetom. Zvanje dizajnera omogućuje mu ujediniti radost stvaralaštva i izravno djelovanje u okolišu te među ljudima sa dizajniranim objektima i industrijsko dizajniranim proizvodima. Na taj put usmjerila ga je škola za dizajn u Veneciji koja je krajem šezdesetih, kad je istu završavao, naglašavala prije svega funkcionalne dizajnerske vidike, veliku serijsku produkciju, vjeru u nove materijale kao što su plastične mase, nehrđajući čelik i pleksi staklo. Ali već njegove prve plastične ležaljke, koje je izradio za goričku drvenu industriju Meblo, po svojim novim oblicima, razmjerno velikim formatima i izazovnim predstavljanima, pokrenule su brojne odazive. Bile su neserijske te su više naginjale apsolutnom dizajniranju nego dizajniranju za tržište. Upravo paradoksalno je da su se pojavile u socijalizmu, koji se nije previše obazirao na tržišne zakone, ili možda baš zato. Industrija si tada time što je nudio, nije znala pomoći, unatoč tome što bi to mogla biti velika europska dizajnerska tema. U sedamdesetim započeo je dizajniranjem drvenih dječjih igračaka. Uz njih je otkrio ljepotu i toplinu drva. Ujedno ga je započela zanimati i pozadina stvari, predmeta, alata, njihov izvor, simbolika koju donose iz davnih vremena … sudbonosno ujedinjenje čovjeka i njegove prirodne i društvene okoline. U duhu nove ekološke osviještenosti u osamdesetim sazrijevao je njegov koncept prirodnog dizajniranja — „nature design". Nepravilni oblici koje u drvu formira priroda poetski su preformirani u uporabne predmete. Venetski konj kojeg je dizajnirao prema likovima na neolitskim situlama i brojne druge životinje, proizlaze iz istog interesa za mitsko i u svakom slučaju ne mogu biti ništa drugo nego kiparska djela, čime su i njegove boce, čaše, kaleži, vaze… postali unikati.

Oskar Kogoj je dakle dizajner *sui generis*. U gibanju između kiparstva i industrijskog dizajniranja obuhvaća kako domaće tako i strane mitologije te suvremene prakse, ali je ujedno i sve vrijeme uronjen u tajnovitost života i u stvaralačke mogućnosti, na koji način izraziti njezine bezbrojne pojavne forme.
—

Čini se da nas objekti Oskara Kogoja uspijevaju osloboditi od zarobljenosti u stalne navike i u modu; obećavaju da će nas pratiti kroz život, smiruju nas dajući nam priliku osjetiti kako će nas preživjeti i prenijeti budućim naraštajima nešto od onog što smo imali, čemu smo se divili, što smo voljeli...

...Da li je Oskar Kogoj ezoteričan autor? Rekao bih da nije. Više bih volio reći kako je on dizajner iz Mirna, na svoj tajanstveni način. Za njega je priroda ostvarenje natprirodnog, tajna postojanja. Njegovo dizajniranje izvire iz bioloških, putenih oblika za koje se pričinjava da se iza njih uvijek krije simbol žene kao života, primarna božica, neolitska Venera, svemoguća majka, majka priroda. Bog i priroda su jedno i isto...
—

Peter Krečič
—

Roberto Roda

NENAD FABIJANIĆ

Mediteranec po očetu, koreninah in srcu ... Zagrebčan po rojstvu, zavesti in izboru. Pag: luč in red, esenca in abstrakcija, melodija in lirika – harmonija. Mesto in asfalt: možnosti in izzivi, energija in ritem; kakofonija in iritacija; drama in komedija.
Pa tudi osebnosti – izvori in sorodstva: Neven Šegvić – izraz in reprezentanca; Ivo Šebalj – kreacija in žrtev; Josip Vaništa – koncentracija in redukcija; Milko Šparenblek – gesta in totalnost; Željko Škalamera – modrost in empatija.

Nenad Fabijanić je učenec zagrebške arhitekturne šole, nastale ob vzponu in popolni potrditvi modernizma, z deležem in zaslugo avantgardistov, radikalnih privržencev nove graditve mednarodnega sloga. To pomeni, da se tu neguje racionalnost, povečuje funkcija, poudarjata jasnost konstrukcije in narava materiala, zanika se dekoracija, prezira se figuracija, obožujeta pa se pravi kot in belo. Ta izhodišča ostajajo za Fabijanića neizpodbitni temelj, na katerem bo gradil in dosegel lasten izraz s sistematskim raziskovanjem in odkloni, odprtostjo do splošnih trendov in individualnih bifurkacij, s slogovnimi alternativami in novimi poetikami – ne samo v arhitekturi, ampak tudi v slikarstvu, skulpturi, fotografiji, filmu in v drugih vizualnih medijih poznega 20. stoletja. Počasi, vendar nadzorovano, je odprl vrata naraciji in simboliki, aluziji in iluziji, citatu in metafori, raziskoval je odnos kristaliničnega in organskega, človeškega in naravnega artefakta, tektonike in dekoracije, učinke posredovane barve in luči – razrahljal je paradigme v korist različnosti. V hrvaški sodobni arhitekturi je Fabijanić prepoznavna osebnost. Preizkusil je vse žanre, dotaknil pa se je tudi drugih bolj ali manj sorodnih področij.

Če obstaja v njegovem opusu težišče, je to sredozemsko mesto in njegov trg. S projekti in realizacijami trgov zajema območje od Istre do Dubrovnika, majhna mesta in utrjena naselja, ki so od nekdaj med seboj tekmovala, samo da bi bila različna. Cilj in začetek je vedno rehabilitacija pozabljenih, včasih tudi izgubljenih vrednosti; torej, čiščenje, odkrivanje izvirnega in harmonizacija plasti. Novost dosledno ločuje od podedovanega, s čimer odpira zanimiv dialog starega in novega. To novo je njegova sled in jamstvo za boljše, včasih skoraj ljubezensko pismo mestu.

Največji odklon je vendarle plesno gledališče, ki z gibom ustvarja lastni, avtonomni prostor. Scenografija ima tu vlogo postavljanja fiktivnih, mentalnih oziroma simboličnih okvirov. Fabijanić jih ustvarja z močnimi orientirji in večpomenskimi, pogosto skrivnostnimi artefakti, ki se zlagajo v kompleksne instalacije ter se v trenutku v čvrsti dinamiki in motoriki razprejo v fragmente. To delo je Fabijaniću podarilo izkušnjo osmoze in odkritje možnosti, kakršne mu arhitektura ne daje. Z malo znanimi artefakti/objekti, ostalimi po plesnih predstavah, se je potrdil ne samo kot samosvoj oblikovalec, ampak tudi kot kipar.

Mediteranac po ocu, korijenju i srcu... Zagrepčanin po rođenju, svijesti i izboru.
Pag: svjetlo i red, esencija i apstrakcija, melodija i lirika – harmonija. Grad i asfalt: izgledi i izazovi, energija i ritam; kakofonija i iritacija; drama i komedija.
Ali i ličnosti, izvori, srodstva: Neven Šegvić – izraz i reprezentacija; Ivo Šebalj kreacija i žrtva; Josip Vaništa – koncentracija i redukcija; Milko Šparemblek – gesta i totalnost; Željko Škalamera – mudrost i empatija.

Nenad Fabijanić đak je zagrebačke arhitektonske Škole, nastale u doba uspona i pune potvrde modernizma udjelom i zaslugom avangardista, radikalnih pobornika novog građenja i internacionalnog stila. Što znači, da se tu njeguje racionalnost, uzdiže funkcija, ističe evidencija konstrukcije i naravi materijala, izbjegava dekoracija, zazire od figuracije, a obožava pravi kut i bijelo. Ta ishodišta ostaju Fabijaniću neupitnom bazom na kojoj će graditi i doseći vlastitost sustavnim ispitivanjem i iskoračivanjem, otvorenošću prema općim trendovima i individualnim bifurkacijama, stilskim alternativama i novim poetikama – ne samo u arhitekturi nego i slikarstvu, skulpturi, fotografiji, filmu i ostalim vizualnim medijima poznog 20. stoljeća. Pomalo, ali kontrolirano otškrinuo je vrata naraciji i simbolici, aluziji i iluziji, citatu i metafori, ispitivao odnos kristaliničnog i organskog, ljudskog i prirodnog artefakta, tektonike i dekoracije, učinke posredovane boje i svjetla – olabavio paradigme u korist razlikovnosti. U hrvatskoj suvremenoj arhitekturi Fabijanić je prepoznatljiva individualnost. Okušao se u svim žanrovima, a upustio i u dodire s drugim više ili manje srodnim disciplinama.

Ako u njegovu opusu postoji težište, to je mediteranski grad i njegova agora. Projektima i realizacijama trgova pokriva čitav potez od Istre do Dubrovnika, mala mista i stamene gradove koji su se oduvijek natjecali da budu različiti. Cilj i polazište uvijek je rehabilitacija potisnutih, katkad i zagubljenih vrijednosti; dakle, čišćenje, otkrivanje izvornoga i harmonizacija slojeva. Inovaciju striktno dijeli od baštinjenoga, čime otvara uzbudljiv dijalog staroga i novoga. To novo njegov je trag i zalog boljemu, ponekad gotovo ljubavno pismo gradu.

Najveći je pak iskorak plesni teatar, koji pokretom stvara vlastit, autonomni prostor. Scenografija tu ima ulogu postavljanja fiktivnih, mentalnih ili simboličnih okvira. Fabijanić ih stvara snažnim orijentirima i višeznačnim, često zagonetnim artefaktima, koji se sklapaju u složene instalacije, da bi se začas, u postojanoj dinamici i motorici, rastvorile u fragmente. Taj rad podario je Fabijaniću iskustvo osmoze i otkriće mogućnosti kakve mu arhitektura ne pruža. Artefaktima/objektima zaostalim nakon plesnih predstava i malo poznatima, potvrdio se ne samo kao samosvojni dizajner nego i kao skulptor.

Snješka Knežević